Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (девети състав)

2 юли 2026 година *

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Последици от установяването на неравноправността на клауза — Обявяване на договора за недействителен — Предявен от продавача или доставчика иск за връщане на даденото — Давностен срок за иска на продавача или доставчика — Начален момент — Принцип на равностойност — Принцип на ефективност — Принцип на правната сигурност — Принцип на пропорционалност — Право на ефективна съдебна защита — Неоснователно обогатяване“

По съединени дела C-261/25 [Ścierbek][i] и C-262/25 [Drózdzik] [i]

с предмет преюдициални запитвания, отправени на основание член 267 ДФЕС от Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава, Полша) с актове съответно от 7 и от 3 април 2025 г., постъпили в Съда на 7 април 2025 г., в рамките на производства по дела

**Bank BPH S.A.**

срещу

**AS,**

**NS** (C-261/25),

и

**Raiffeisen Bank International AG**

срещу

**MZ** (C-262/25),

СЪДЪТ (девети състав),

състоящ се от: M. Condinanzi, председател на състава, R. Frendo (докладчик) и Ал. Корнезов, съдии,

генерален адвокат: R. Norkus,

* Език на производството: полски.

[i] Имената на настоящите дела са измислени. Те не съвпадат с истинското име на никоя от страните в производството.

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Bank BPH S.A., от A. Cudna-Wagner, radca prawny, и B. Miąskiewicz, adwokat,

– за Raiffeisen Bank International AG, от M. Bakuła, radca prawny, и Ł. Hejmej, adwokat,

– за AS и NS, от M. Korpalski, radca prawny,

– за MZ, от W. Budzewski и M. Chęcińska, adwokaci,

– за полското правителство, от B. Majczyna и D. Lutostańska, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от M. Brauhoff и P. Kienapfel, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

## Решение

1 Преюдициалните запитвания се отнасят до тълкуването на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273), на член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“), на принципите на ефективност, равностойност, пропорционалност и правна сигурност и на правото на достъп до съд.

2 Запитванията са отправени в рамките на спорове между банки и потребители, и по-точно, по дело C-261/25 — между Bank BPH S.A., от една страна, и AS и NS, от друга, а по дело C-262/25 — между Raiffeisen Bank International AG (наричана по-нататък „Raiffeisen Bank“) и MZ, по въпроса за връщането на онова, което тези банки са дали без основание на посочените потребители по договори за ипотечен кредит, обявени за недействителни заради съдържащите се в тях неравноправни клаузи.

## Правна уредба

### *Правото на Съюза*

3 Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

4 Член 7, параграф 1 от тази директива предвижда:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съще[с]твуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

### *Полското право*

*Гражданският кодекс*

5 Член 118 от Ustawa — Kodeks cywilny (Граждански кодекс) от 23 април 1964 г. (Dz. U., 1964 г., бр. 16, позиция 93), в приложимата му в главните производства редакция (наричан по-нататък „Гражданският кодекс“), гласи:

„Ако в специална разпоредба не е предвидено друго, давността е шестгодишна, а за вземанията за периодични плащания и вземанията във връзка с упражняването на търговска дейност — тригодишна. Независимо от това давността изтича в последния ден от календарната година, освен ако не е по-кратка от две години“.

6 Член 405 от Гражданския кодекс гласи:

„Който без правно основание получи имуществена облага за сметка на другиго, е длъжен да я върне, а ако това не е възможно, да възстанови стойността ѝ“.

7 Член 410, параграфи 1 и 2 от този кодекс предвижда:

„1. Разпоредбите на предходните членове се прилагат и за даденото без основание.

2. Даденото е без основание, когато даващият не е имал задължение въобще или не е имал задължение към получателя или когато основанието за даденото е отпаднало или целта му не е осъществена, или също когато правната сделка, от която произтича задължението, е недействителна и не е станала действителна след изпълнението“.

*Гражданският процесуален кодекс*

8 Член 203, параграф 4 от Ustawa — Kodeks postępowania cywilnego (Граждански процесуален кодекс) от 17 ноември 1964 г. (Dz. U., 1964 г., бр. 43, позиция 296), в приложимата му в главните производства редакция (наричан по-нататък „Гражданският процесуален кодекс“), предвижда:

„Съдът може да приеме оттеглянето на иска, отказа от иска или ограничаването му за недопустимо само ако от обстоятелствата по делото е видно, че тези действия противоречат на закона или на принципите на общественото съжителство или пък имат за цел заобикаляне на закона“.

## Споровете в главните производства и преюдициалните въпроси

### *Дело C-261/25*

9 На 12 май 2008 г. AS и NS сключват с GE Money Bank S.A., предшественика на Bank BPH, договор за ипотечен кредит в швейцарски франкове (CHF) за срок от 360 месеца, въз основа на който получават сумата от 460 000 полски злоти (PLN) (около 109 000 евро).

10 На 27 август 2019 г. AS и NS подават оплакване до Bank BPH, в което посочват, че някои от клаузите на този договор са неравноправни. В това отношение те уточняват, че текстът на тези клаузи е идентичен с текста на клаузи, които са вписани в регистъра на недопустимите клаузи, воден от Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (председател на Службата за защита на конкуренцията и потребителите, Полша) (наричан по-нататък „регистърът на недопустимите клаузи“).

11 На 16 септември 2019 г. те предявяват иск срещу Bank BPH пред Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава, Полша), като искат договорът да бъде обявен за нищожен и да им бъдат върнати платените по него суми заедно с лихви за забава; исканията им са уважени с решение от 30 октомври 2023 г.

12 На 1 декември 2022 г. пък Bank BPH предявява иск срещу AS и NS пред Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава), запитващата юрисдикция, като иска поради нищожността на договора те да бъдат осъдени да върнат сумата от 460 000 PLN (около 109 000 евро), представляваща подлежащата на връщане главница на предоставения им кредит, заедно с лихви за забава.

13 В отговора си на подадената от Bank BPH искова молба AS и NS правят възражение за изтекла давност за вземането на банката. Те твърдят, че тригодишният давностен срок по член 118 от Гражданския кодекс трябва да се изчислява от 21 май 2008 г., когато са получили главницата по кредита въз основа на сключения с банката договор, или евентуално от 16 април 2014 г., когато в регистъра на недопустимите клаузи са били вписани клаузи с идентичен текст като съдържащите се в техния договор.

14 Запитващата юрисдикция посочва, че като последица от нищожността на договора на AN и NS с Bank BPH всяка от страните трябва да върне на другата всичко дадено по този договор в съответствие с член 405 във връзка с член 419, параграф 1 от Гражданския кодекс.

15 Според тази юрисдикция няма съмнение в съществуването на предявеното от Bank BPH вземане, съответстващо на сумата на заетата главница заедно със законните лихви за забава, считано от поканата за изпълнение.

16 Тя обаче посочва, че ще трябва да отхвърли исканията на Bank BPH, ако се окаже, че вземането на тази банка е погасено по давност.

17 Запитващата юрисдикция подчертава, че затова за решаването на спора в главното производство е от ключово значение да се определи началният момент на давността за вземанията на търговците.

18 В това отношение тази юрисдикция смята, че от решение от 14 декември 2023 г., Getin Noble Bank (Давност за реституционни искове) (C-28/22, EU:C:2023:992, т. 69—75), следва, че Директива 93/13 не допуска давността за вземането на търговеца за връщане на даденото без основание в изпълнение на нищожен договор да започва да тече от датата, на която е влязло в сила съдебното решение, с което се обявява нищожността на договора. Оттук тя заключава, че за да се съобрази с Директивата, трябва да приеме за меродавен по-ранен момент.

19 Тази юрисдикция посочва три възможности в това отношение, а именно, първо, датата, на която търговецът е предоставил главницата по кредита на разположение на потребителя, второ, датата, на която в регистъра на недопустимите клаузи са били вписани клаузи, съответстващи на тези, от които произтича нищожността на договора между потребителя и търговеца, и последно, датата, на която потребителят за първи път е оспорил пред търговеца обвързващата сила на една или няколко от клаузите на този договор.

20 На първо място, що се отнася до датата на предоставянето на главницата по кредита, запитващата юрисдикция пояснява, че наистина в полската съдебна практика относно вземанията за връщане на даденото без основание в изпълнение на задължения по нищожни договори се приема, че давността за иска за връщане на даденото без основание в повечето случаи започва да тече от деня, в който е изпълнено съответното задължение по договора.

21 Този подход обаче според нея не е подходящ, когато става дума за искове за връщане на даденото без основание по договори, които са обявени за нищожни поради това, че съдържат неравноправни клаузи. Конкретно при договорите за ипотечен кредит търговецът не би имал причина да се усъмни в действителността на договора, докато кредитополучателят плаща погасителните вноски, което може да продължи дълги години.

22 Освен това запитващата юрисдикция изразява съмнение в съвместимостта на първата обсъждана възможност с гарантираното от член 47 от Хартата право на ефективна съдебна защита и с принципа на пропорционалност, като отбелязва, че по този начин вземането на търговеца би могло да се окаже погасено по давност още преди той да е можел да разбере, че има такова вземане.

23 На второ място, запитващата юрисдикция посочва, че подходът, при който за начало на давността за вземането на търговеца се приема датата на вписването на съответните неравноправни клаузи в регистъра на недопустимите клаузи, би могъл да намира подкрепа в частност в решение от 18 януари 2024 г., Getin Noble Bank и др. (Служебен контрол на

неравноправния характер на клаузите) (C-531/22, EU:C:2024:58, т. 78), от което според нея следва, че като последица от подобно вписване клаузите могат да се считат за неравноправни във всяко производство, в което участва потребител.

24 Вписването на клаузите обаче не би означавало автоматично, че е нищожен целият договор, в който се съдържат. Всъщност, ако договорът е нищожен, понеже не може да се изпълнява без тези клаузи, това би трябвало да се констатира от съд.

25 На трето място, запитващата юрисдикция посочва, че намира за справедлив подхода, при който за начало на давността за вземането на търговеца се приема датата, на която потребителят за първи път е оспорил пред него обвързващата сила на една или няколко от клаузите в сключения помежду им договор.

26 В това отношение тя пояснява, че не е задължително това оспорване, слагащо началото на давността за вземането на търговеца, да се изразява в предявяване на иск пред съда. Всъщност би било достатъчно да се подаде оплакване до търговеца или да му се изпрати покана за изпълнение, за да има той причина да провери дали договорът с този потребител наистина съдържа неравноправни клаузи, годни да доведат до нищожността му.

27 От датата на това оспорване търговецът би разполагал с три години да анализира договорното правоотношение и да реши евентуално да предяви вземането си спрямо потребителя или пък да постигне с него споразумение за доброволно уреждане на спора и взаимно разплащане.

28 Запитващата юрисдикция смята, че този подход е в съответствие с принципите на равностойност, пропорционалност и правна сигурност, а също и с правото на достъп до съд, тъй като наред с осигуряваната защита на правата на потребителя дава възможност и на търговеца пълноценно да предяви своите права.

29 При тези условия Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива [93/13], член 47 от [Хартата], както и принципите на ефективност, равностойност, пропорционалност, правна сигурност и право на съд да се тълкуват в смисъл, че не допускат съдебна практика по тълкуването на националното право, съгласно която давността за вземането на търговеца спрямо потребителя за връщане на даденото без основание в изпълнение на договор, който е обявен за нищожен вследствие на наличието на неравноправни клаузи в него, започва да тече от датата, на която потребителят е оспорил спрямо банката обвързващата сила на клаузите на договора[?]“.

### *По дело C-262/25*

30 На 14 декември 2006 г. MZ сключва с EFG Eurobank Ergasis S.A., предшественика на Raiffeisen Bank, договор за ипотечен кредит в швейцарски франкове за срок от 360 месеца, въз основа на който получава сумата от 149 369,29 PLN (около 35 325 евро).

31 На 17 ноември 2020 г. и съответно на 11 декември 2023 г. MZ и Raiffeisen Bank предявяват искове пред запитващата юрисдикция, аналогични на описаните в точки 11 и 12 от настоящото решение.

32 В отговора си на подадената от Raiffeisen Bank искова молба MZ прави възражение за изтекла давност за вземането на банката, като излага по същество същите причини като посочените в точка 13 от настоящото решение.

33 С решение от 20 юни 2024 г. запитващата юрисдикция се произнася по иска на MZ, като уважава исканията му.

34 С по същество еднакви мотиви като припомнените в точки 14—28 от настоящото решение Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива [93/13], член 47 от [Хартата], както и принципите на ефективност, равностойност, пропорционалност, правна сигурност и право на съд да се тълкуват в смисъл, че не допускат съдебна практика по тълкуването на националното право, съгласно която давността за вземането на търговеца спрямо потребителя за връщане на даденото без основание в изпълнение на договор, който е обявен за нищожен вследствие на наличието на неравноправни клаузи в него, започва да тече от датата, на която потребителят е оспорил спрямо банката обвързващата сила на клаузите на договора[?]“.

## Производството пред Съда

35 С решение на председателя на Съда от 22 май 2025 г. дела C-259/25—C-262/25 са съединени за целите на писмената и устната фаза на производството и за целите на съдебното решение.

36 След оттеглянето на преюдициалните запитвания по дела C-259/25 и C-260/25 тези дела са разделени от останалите и са заличени от регистъра на Съда с определения на председателя на Съда от 11 август 2025 г., Juminek (C-259/25, EU:C:2025:722), и от 3 септември 2025 г., Olteski (C-260/25, EU:C:2025:721).

## По липсата на основание за произнасяне по дело C-262/25

37 Съгласно постоянната съдебна практика въведеното с член 267 ДФЕС производство е инструмент за сътрудничество между Съда и националните юрисдикции, чрез който Съдът предоставя на тези юрисдикции насоките за тълкуването на правото на Съюза, които са им необходими за решаването на висящите пред тях спорове (вж. определение от 26 януари 1990 г., Falciola, C-286/88, EU:C:1990:33, т. 7, и решение от 29 юли 2024 г., LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, т. 52 и цитираната съдебна практика).

38 Както от текста, така и от общия разум на член 267 ДФЕС следва, че преюдициалното производство предполага пред националната юрисдикция действително да има висящ спор, по който тя трябва да постанови съдебен акт, в който да може да вземе предвид преюдициалното решение на Съда, и поради това, ако отпадне предметът на спора в главното производство, Съдът трябва да заключи, че липсва основание за произнасяне по делото (решение от 24 ноември 2022 г., Banco Cetelem, C-302/21, EU:C:2022:919, т. 32 и цитираната съдебна практика).

39 В настоящия случай с писмо от 8 декември 2025 г. запитващата юрисдикция уведомява Съда, че на 29 август 2025 г. Raiffeisen Bank е оттеглила иска си в производството, във връзка с което се води дело C-262/25, но наред с това изпраща препис от свое определение от 13 ноември 2025 г., с което на основание член 203, параграф 4 от Гражданския процесуален кодекс приема оттеглянето на иска за недопустимо.

40 В определението си запитващата юрисдикция приема, че реалната цел на оттеглянето на иска е да се постигне прекратяване на висящото производство по преюдициалното запитване пред Съда и че поради това действията на Raiffeisen Bank са в противоречие с принципите на общественото съжителство и представляват заобикаляне на закона.

41 На отправеното ѝ от Съда искане за разяснения запитващата юрисдикция отговаря с писмо, постъпило в секретариата на Съда на 2 януари 2026 г., в което съобщава на Съда текста на член 203, параграф 4 от Гражданския процесуален кодекс и уточнява, че определението ѝ от 13 ноември 2025 г. не подлежи на обжалване и съответно вече е в законна сила.

42 В този смисъл от преписката, с която разполага Съдът, следва, че предметът на делото в главното производство не е отпаднал.

43 При това положение Съдът следва да се произнесе по отправеното по делото преюдициално запитване.

**По допустимостта**

44 На първо място, Bank BPH поддържа, че отговорът на поставения въпрос не е необходим за решаването на спора в главното производство, във връзка с което се води дело C-261/25, и че затова този въпрос е хипотетичен. Всъщност според Bank BPH решаването на спора предполага запитващата юрисдикция да се съобрази с националната съдебна практика и да приложи т.нар. теория „за двете кондикции“, която по същество гласи, че при недействителност на договор за ипотечен кредит потребителят може да иска връщане на всички направени плащания, а търговецът може да иска връщане на цялата сума на заетата главница. Същевременно в решение от 19 юни 2025 г., Lubreczlik (C-396/24, EU:C:2025:460), Съдът поставил под съмнение тази национална съдебна практика, като постановил, че плащанията на потребителя трябва да се приспадат от размера на заетата от търговеца главница.

45 Bank BPH уточнява, че направените от AS и NS плащания са в размер, който надвишава заетата главница, така че, ако не може да се приложи посочената в предходната точка национална съдебна практика, Bank BPH не би имала вземане, което да може да противопостави на по-високото по размер вземане на AS и NS спрямо нея.

46 В това отношение следва да се припомни, че в рамките на въведеното с член 267 ДФЕС сътрудничество между Съда и националните юрисдикции само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени — предвид особеностите на делото — както необходимостта от преюдициално решение, за да може да се произнесе, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда. Следователно, щом поставените въпроси се отнасят до

тълкуването на правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе (вж. решения от 29 ноември 1978 г., Redmond, 83/78, EU:C:1978:214, т. 25, и от 11 декември 2025 г., Kuszycka, C-767/24, EU:C:2025:962, т. 33).

47 От това следва, че въпросите, които се отнасят до правото на Съюза, се ползват с презумпция за релевантност. Съдът може да откаже да се произнесе по отправен от национална юрисдикция преюдициален въпрос само когато е очевидно, че исканото тълкуване на правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или предмета на спора в главното производство, когато проблемът е от хипотетично естество или когато Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с отговора на поставените му въпроси (вж. решения от 7 септември 1999 г., Beck и Bergdorf, C-355/97, EU:C:1999:391, т. 22, и от 11 декември 2025 г., Kuszycka, C-767/24, EU:C:2025:962, т. 34).

48 В настоящия случай, от една страна, е безспорно, че поставеният въпрос се отнася до тълкуването на разпоредби и принципи от правото на Съюза, така че за него действа посочената презумпция за релевантност.

49 От друга страна, в решение от 19 юни 2025 г., Lubreczlik (C-396/24, EU:C:2025:460, т. 44), Съдът постановява, че член 7, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика, съгласно която, когато договор за кредит е обявен за нищожен, тъй като съдържа клауза, квалифицирана като неравноправна, търговецът има право да иска от потребителя връщане на цялата номинална сума по отпуснатия кредит, независимо от размера на погасителните вноски, изплатени от потребителя в изпълнение на този договор, и независимо от остатъка от дължимата сума.

50 От точка 11 от настоящото решение обаче следва, че с решение от 30 октомври 2023 г., тоест отпреди решение на Съда от 19 юни 2025 г., Lubreczlik (C-396/24, EU:C:2025:460), запитващата юрисдикция уважава исканията на AS и NS, чийто иск е разгледан отделно от иска на Bank BPH, във връзка с който е отправено преюдициалното запитване по дело C-261/25. Следователно в полза на тези потребители вече е присъдено връщане на всичко дадено от тях в изпълнение на обявения за недействителен договор за кредит, без да бъдат задължени да върнат заетата главница.

51 Съответно поставеният въпрос не може да се приеме за очевидно хипотетичен поради това, че вземането на Bank BPH за главницата било погасено вследствие на споменатото в предходната точка решение на запитващата юрисдикция.

52 На второ място, по дело C-262/25 Raiffeisen Bank твърди, че поставеният въпрос е недопустим, тъй като преценката на последиците от недействителността на договор с неравноправни клаузи, включително началния момент на давността за иска на търговеца за връщане на даденото, се урежда от националното право, а не от Директива 93/13.

53 В това отношение, от една страна, поставеният въпрос — който се отнася до тълкуването на правото на Съюза — се ползва с презумпция за релевантност, както беше посочено в точка 48 от настоящото решение.

54 От друга страна, когато, както в настоящия случай, не е очевидно, че тълкуването на акта от правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или предмета на спора в главното производство, възражението, че този акт не е приложим в главното производство, засяга съществото на въпросите (решение от 21 декември 2023 г., BMW Bank и др., C-38/21, C-47/21 и C-232/21, EU:C:2023:1014, т. 114, и от 11 декември 2025 г., Kuszycka, C-767/24, EU:C:2025:962, т. 39).

55 Следователно поставеният въпрос е допустим както по дело C-261/25, така и по дело C-262/15.

**По същество**

56 Във въпросите си запитващата юрисдикция посочва — наред с останалото — както член 47 от Хартата, така и правото на съд.

57 Същевременно Съдът вече е имал повод да изясни, че принципът на ефективна съдебна защита по този член 47 включва различни аспекти, сред които е в частност правото на достъп до съдилищата (вж. в този смисъл решение от 30 юни 2016 г., Toma и Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci, C-205/15, EU:C:2016:499, т. 42 и цитираната съдебна практика).

58 Ето защо следва да се приеме, че със своите еднакви въпроси запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, разглеждани в светлината на правото на ефективна съдебна защита, гарантирано в член 47 от Хартата, както и на принципите на ефективност, равностойност, пропорционалност и правна сигурност, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат съдебна практика по тълкуването на националното законодателство, съгласно която давността за вземането на продавача или доставчика спрямо потребителя за връщане на даденото без основание в изпълнение на договор, който е обявен за недействителен поради съдържащите се в него неравноправни клаузи, започва да тече от датата, на която потребителят за първи път е оспорил пред продавача или доставчика обвързващата сила на тези клаузи и на съдържащия ги договор.

59 Съгласно постоянната съдебна практика въз основа на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 за обявената за неравноправна договорна клауза трябва принципно да се счита, че никога не е съществувала, така че тя няма как да има последици за потребителя. Ето защо установяването по съдебен ред на неравноправността на такава клауза поначало трябва да води до възстановяване на правното и фактическо положение, в което потребителят би се намирал при липсата на тази клауза, по-специално като му даде право да си възстанови облагите, които продавачът или доставчикът без основание е получил в негов ущърб по силата на споменатата неравноправна клауза. Същото важи и когато неравноправният характер на една или повече клаузи на договор, сключен между потребител и продавач или доставчик, води не само до нищожност на тези клаузи, но и до недействителност на договора в неговата цялост (решение от 16 април 2026 г., Jangielak, C-752/24, EU:C:2026:307, т. 32 и цитираната съдебна практика).

60 Тази цел да се възстанови правното и фактическо положение, в което потребителят би се намирал, ако не е имало една или повече неравноправни клаузи, трябва да се осъществява при съблюдаване на принципа на пропорционалност, който е общ принцип от правото на

Съюза и изисква националната правна уредба, с която се прилага това право, да не надхвърля границите на необходимото за постигането на преследваната цел (решение от 16 април 2026 г., Jangielak, C-752/24, EU:C:2026:307, т. 33 и цитираната съдебна практика).

61 Същевременно би се стигнало до нарушение на този принцип на пропорционалността, ако възможността за restitutio in integrum се изключи по отношение на продавача или доставчика. Ето защо задължението за връщане, което следва от обявяването на недействителността на съдържащия неравноправни клаузи договор за кредит, трябва да е взаимно, като банката обаче няма право да иска от потребителя сума свръх връщането на паричните средства, предоставени в изпълнение на този договор, и свръх плащането на законната лихва за забава, считано от поканата за плащане (решение от 16 април 2026 г., Jangielak, C-752/24, EU:C:2026:307, т. 34 и цитираната съдебна практика).

62 Освен това реституционният ефект от обявяването на недействителността на съдържащия неравноправни клаузи договор за кредит — който дава основание и на банковата институция да иска връщане на даденото — позволява да се гарантира, че защитата на правата, които осигурява правният ред на Съюза, няма да води до неоснователно обогатяване на потребителя (решение от 16 април 2026 г., Jangielak, C-752/24, EU:C:2026:307, т. 35 и цитираната съдебна практика).

63 Следва да се добави, че такова реституционно искане на продавача или доставчика позволява да се гарантира спазването на принципа на равните процесуални възможности. Всъщност съгласно постоянната съдебна практика този принцип — който произтича от самото понятие за справедлив процес, гарантирано в частност с член 47 от Хартата, и има за цел да осигури равнопоставеност между страните в производството — предполага задължение за предоставяне на разумна възможност за всяка от страните да представи своята позиция при условия, които не я поставят в явно неблагоприятно положение спрямо противната страна (решения от 28 юли 2016 г., Ordre des barreaux francophones et germanophone и др., C-543/14, EU:C:2016:605, т. 40, и от 12 юли 2022 г., Nord Stream 2/Парламент и Съвет, C-348/20 P, EU:C:2022:548, т. 128).

64 Ето защо, щом като вследствие на обявяването на договора му с доставчика за недействителен поради наличието на неравноправни клаузи потребителят може да иска връщане на онова, което е дал въз основа на този договор, то доставчикът трябва на свой ред да разполага с правото да иска връщане на заетата главница, без обаче да има право да получи възнаграждение за нея (вж. в този смисъл решение от 15 юни 2023 г., Bank M. (Последици от обявяването на договора за недействителен), C-520/21, EU:C:2023:478, т. 78).

65 Всъщност предявяването на такова искане от доставчика, включително в отделно производство от образуваното по иска на потребителя, не само че принципно не вреди на упражняването от страна на потребителя на правото да си върне облагите, които този доставчик е получил без основание, въз основа на неравноправни клаузи, но и допринася за възстановяването на правното и фактическо положение, в което би се намирал потребителят при липсата на тези клаузи (вж. в този смисъл решение от 16 април 2026 г., Jangielak, C-752/24, EU:C:2026:307, т. 36 и 37).

66 Що се отнася до давността за реституционното вземане на продавача или доставчика, следва да се припомни, че при липсата на специална правна уредба на Съюза в тази област правилата за осъществяването на защитата на потребителите, предвидена в Директива 93/13, разглеждана във връзка с принципите на пропорционалност, забрана на

неоснователното обогатяване и равни процесуални възможности, се уреждат от вътрешния правен ред на държавите членки по силата на принципа на процесуалната им автономия. Тези правила обаче не трябва да са по-неблагоприятни от онези, които уреждат подобни вътрешни положения (принцип на равностойност), нито да са определени така, че да правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставяни от правния ред на Съюза (принцип на ефективност) (вж. в този смисъл решение от 16 април 2026 г., Jangielak, C-752/24, EU:C:2026:307, т. 40 и цитираната съдебна практика).

67 От една страна, що се отнася до принципа на равностойност, достатъчно е да се отбележи, че нищо в преписката, с която разполага Съдът, не би могло да създава съмнение в съответствието на разглежданите в главните производства национални правила за давността с този принцип.

68 От друга страна, що се отнася до принципа на ефективност, първо, от преюдициалните запитвания следва, че в полската съдебна практика относно вземанията за връщане на даденото без основание в изпълнение на задължения по нищожни договори се приема, че давността за иска за връщане на даденото без основание в повечето случаи започва да тече от деня, в който е изпълнено съответното задължение по договора. Затова, ако се приложи тази полска съдебна практика, давността за вземането на доставчика за сумата на главницата, заета на потребителя в изпълнение на договор, който е обявен за нищожен поради наличието на неравноправни клаузи, би започвала да тече от деня, в който главницата е предоставена на разположение на потребителя.

69 В това отношение обаче следва да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда предвидената в Директива 93/13 система за защита на потребителя не се прилага, ако потребителят възрази срещу това. Съответно след информирането си от националния съд потребителят може да не се позове на неравноправния и необвързващ характер на клаузата, като по този начин даде свободно и информирано съгласие с нея и с това избегне обявяването на договора за недействителен (решения от 16 март 2023 г., M.B. и др. (Последици от обявяване на недействителност на договор), C-6/22, EU:C:2023:216, т. 38, и от 11 декември 2025 г., Kuszycka, C-767/24, EU:C:2025:962, т. 53).

70 Ето защо, докато потребителят не е изразил воля договорът да бъде обявен за недействителен, изключено е продавачът или доставчикът да разполага с вземане за връщане на даденото, така че не може приложимата за продавача или доставчика давност да започва да тече, преди да е изразена такава воля.

71 Второ, по тази причина следва да се изключи възможността като начален момент на давностния срок за вземането на продавача или доставчика за връщане на даденото да се приеме датата, на която в регистъра на недопустимите клаузи са вписани клаузи, съответстващи на включените в договора между продавача или доставчика и потребителя. Всъщност подобно вписване не води до недействителност на договора, тъй като обявяването на същия за недействителен трябва да се постановява от националния съд, който трябва да взема предвид волята на потребителя в това отношение.

72 Трето, за разлика от това упражняването на правото на доставчика да иска връщане на заетата главница, евентуално заедно с лихви за забава, по смисъла на съдебната практика, припомнена в точки 61—64 от настоящото решение, не се явява практически невъзможно

или прекомерно трудно, ако давността за доставчика започва да тече от датата, на която потребителят за първи път е оспорил пред него обвързващата сила на сключения помежду им договор.

73 Освен това подобен подход премахва риска, за който споменава запитващата юрисдикция с препращане към решение от 14 декември 2023 г., Getin Noble Bank (Давност за реституционни искове) (C-28/22, EU:C:2023:992, т. 70 и 72), а именно доставчикът да бездейства в изчакване да изтече давността за вземането на потребителя, без да рискува да се погаси по давност собственото му вземане.

74 Важно е също така да се отбележи, че предпочитаното от запитващата юрисдикция тълкуване на националното право намира подкрепа в посочения и от нея принцип на правната сигурност, чиято цел съгласно постоянната съдебна практика е да гарантира предвидимостта на правните положения и отношения (решение от 16 октомври 2019 г., Agrárminiszter, C-490/18, EU:C:2019:863, т. 35 и цитираната съдебна практика).

75 В това отношение следва да се отбележи, че ако като начален момент на давностния срок за вземането на продавача или доставчика се приеме датата, на която потребителят за първи път е оспорил обвързващата сила на сключения от тези страни договор, това ще осигурява изискваната от този принцип предвидимост, тъй като от тази дата продавачът или доставчикът е информиран за волята на потребителя да се позове на твърдяната недействителност на договора, и съответно има рационална възможност да предвиди потенциалните последици от това.

76 Освен това следва да се отбележи, че в споменатата от Raiffeisen Bank хипотеза — потребителят да оспори договора пред продавача или доставчика, но след това да реши да даде съгласие за съдържащите се в него неравноправни клаузи и така да се избегне обявяването на договора за недействителен — нито една от страните по договора не би имала вземане за връщане на даденото и продавачът или доставчикът би запазил ползите, които извлича от наличието на неравноправни клаузи в този договор. Следователно изобщо не стои въпросът за евентуално погасяване по давност на вземането на този продавач или доставчик, така че от гледна точка на принципа на правната сигурност няма пречка давността за вземането на продавача или доставчика да започва да тече от датата на оспорването.

77 По изложените съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, разглеждани в светлината на правото на ефективна съдебна защита, гарантирано в член 47 от Хартата, както и на принципите на ефективност, равностойност, пропорционалност и правна сигурност, трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат съдебна практика по тълкуването на националното законодателство, съгласно която давността за вземането на продавача или доставчика спрямо потребителя за връщане на даденото без основание в изпълнение на договор, който е обявен за недействителен поради съдържащите се в него неравноправни клаузи, започва да тече от датата, на която потребителят за първи път е оспорил пред продавача или доставчика обвързващата сила на тези клаузи и на съдържащия ги договор.

**По съдебните разноски**

78 С оглед на обстоятелството, че за страните по главните производства настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (девети състав) реши:

**Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори, разглеждани в светлината на правото на ефективна съдебна защита, гарантирано в член 47 от Хартата, както и на принципите на ефективност, равностойност, пропорционалност и правна сигурност,**

**трябва да се тълкуват в смисъл, че**

**допускат съдебна практика по тълкуването на националното законодателство, съгласно която давността за вземането на продавача или доставчика спрямо потребителя за връщане на даденото без основание в изпълнение на договор, който е обявен за недействителен поради съдържащите се в него неравноправни клаузи, започва да тече от датата, на която потребителят за първи път е оспорил пред продавача или доставчика обвързващата сила на тези клаузи и на съдържащия ги договор.**

Подписи